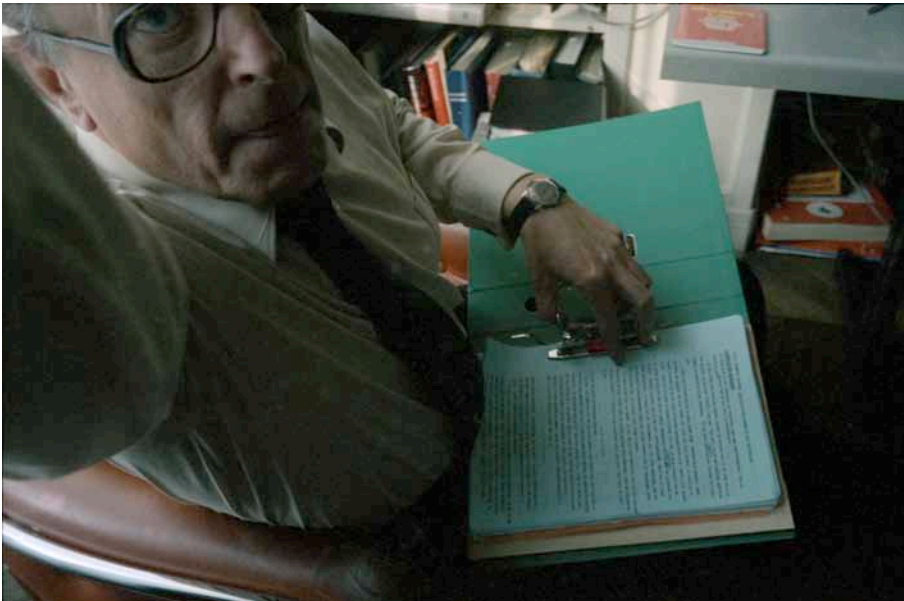

Willem Frederik Hermans kon wie of wat hem niet beviel genadeloos aanvallen. Maar hij had óók lichte kanten

NRC

Zaterdag 3 juni 2023

Kattenliefhebber en fotograaf Privédocumenten uit het archief van Willem Frederik Hermans werpen een nieuw licht op de schrijver die als grimmig bekend stond. Hij kon ook speels en zacht zijn.

Boek

'Het universum van Willem Frederik Hermans' door Max Pam, Hans Renders en Piet Schreuders. 454 pagina's, Uitgeverij De Harmonie, €49,50.

Paul Steenhuis

2 juni 2023 om 11:00
Leestijd 3 minuten

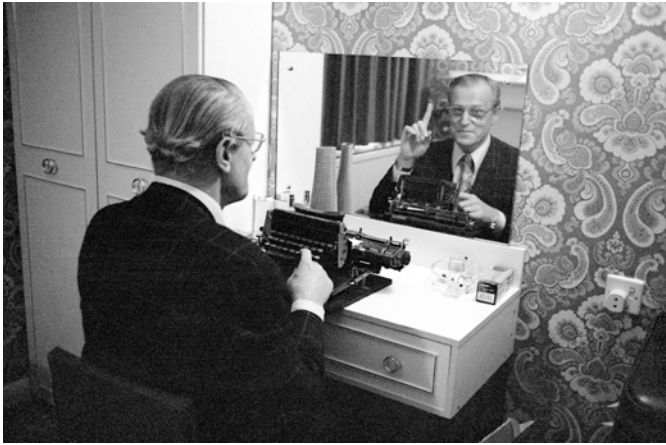
Een circusolifantje ligt ontspannen in de zon op het plein, slurf gekruld, terwijl een bewaker hem nat spuit. Het is een vertederende foto van de man die ooit een van Nederlands scherpste en gevreesde schrijvers was: W.F. Hermans. Hij fotografeerde het olifantje in 1963 uit zijn raam in Groningen, waar hij professor in de geologie was.

Het is een van de vele onbekende privéfoto's van Hermans uit een boek vol nooit eerder gepubliceerde brieven, foto's en documenten uit zijn privéarchief, Het universum van Willem Frederik Hermans, dat onlangs is verschenen.

De samenstellers, Max Pam, Hans Renders en Piet Schreuders, willen met hun 454 pagina's dikke, rijk geïllustreerde boek de volgens hen onderbelichte 'speelse kant' van de auteur beter in beeld brengen. Ook om jongere generaties te interesseren voor de auteur van onder meer (nog steeds gelezen) romans als De donkere kamer van Damokles en Nooit meer slapen.

Die zachte en speelse kanten van Hermans (1921-1995) lijken een goed bewaard geheim. Hij kon mensen of zaken die hem niet bevielen in vileine teksten genadeloos aanvallen. Zijn romanpersonages konden ook flink tekeergaan. Dat leverde hem de reputatie op van kribbebijter.

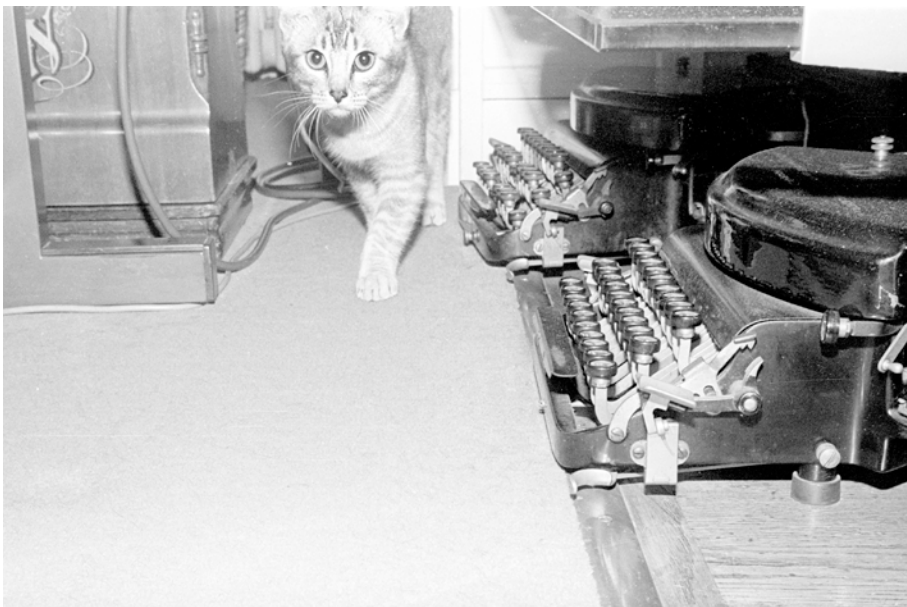

Non op de thee

Maar als een non Hermans in 1970 een brief schrijft dat ze op thee wil komen, om over zijn aanvallen op de katholieke kerk in zijn literair werk te praten, stemt hij toe.

Opmerkelijk, want Hermans was bepaald geen katholiekenvriend. Zo werd hij in 1952 voor de rechter gedaagd, omdat hij het katholieke volksdeel zou hebben gekwetst. Vanwege zijn roman *Ik heb altijd gelijk*, waarin de hoofdpersoon onder meer zegt: „De katholieken! Dat is het meest schunnige, belazerde, onderkruiperige, besodemieterde deel van ons volk! Maar die naaien er op los! Die planten zich voort! Als konijnen, ratten, vlooiën, luizen.”

Als romanpersonages zoiets niet zeggen mogen, betekent dat het einde van de literatuur, hield Hermans de rechter voor. Hij werd vrijgesproken. Het werd een genoeglijke theevisite met de non, „een braaf mens” volgens Hermans. Zuster Cecilia, blijkt uit de afgedrukte correspondentie, kon Hermans' kritiek op katholieke hypocrisie grotendeels billijken. En hij kreeg vanwege zijn verhaal 'De teddybeer' een door de nonnen gemaakte teddybeer cadeau.

Katten- en kindervriend

Schoolkinderen die Hermans vragen per brief stelden of hem op fouten in zijn werk wezen, antwoordde hij snel en vriendelijk. Twee mavo-klassen uit Grave schreven hem in 1994 een boze brief omdat hij mavoleerlingen „dom”, „lui” en drugsgebruikers noemt in een artikel. Hij schreef een vriendelijke brief terug, dat hij hen niet bedoeld had. Met kinderen van vrienden correspondeerde hij ook geregeld, vaak over katten.

Er staat een overzicht met foto's van alle katten die Hermans en zijn vrouw Emmy in huis hebben gehad in het boek. Hermans was fervent kattenliefhebber

- op de herdenkingssteen in de Nieuwe Kerk in Amsterdam voor Hermans staat, op zijn verzoek ook een opgerolde kat met de tekst „Zlaap zacht baaz, dat doe ik ook”. Want katten kunnen volgens Hermans de S niet zeggen, wel de Z.

J

WILLEM REDEKER HERMANS

Vervolgens onthul ik dat ik **schrijf** omdat ik zoveel van
 schrijfmachine**houd**. Ik heb altijd alles op de SCHRIJFMACHINE ge-
 schreven. Schroevendraaiers en steeksleutels liggen binnen hand-
 bereik, als ik niet verder meer weet, **schroef** ik de **schrijfmachine**
 uit elkaar ~~en dan weer~~ en dan weer in elkaar. En weet u
 wel die DE EERSTE SCHRIJVERS ZIJN GEWEEST DIE OP SCHRIJFMACHINES
 SCHREVEN? MARK TWAIN **I** en TOJCTOY.
 Verbazing. DAAR HADDEN ZE NIET ZOZEER BIJ stilgestaan. EEN EN ANDER
 WORDT EEN HEEL BEVREDIGEND ANTWOORD GEVONDEN OP DE VRAAG:
 "WAAROM SCHRIJFT U?"

DE LAATSTE RESTEN TROPISCH NEDERLAND

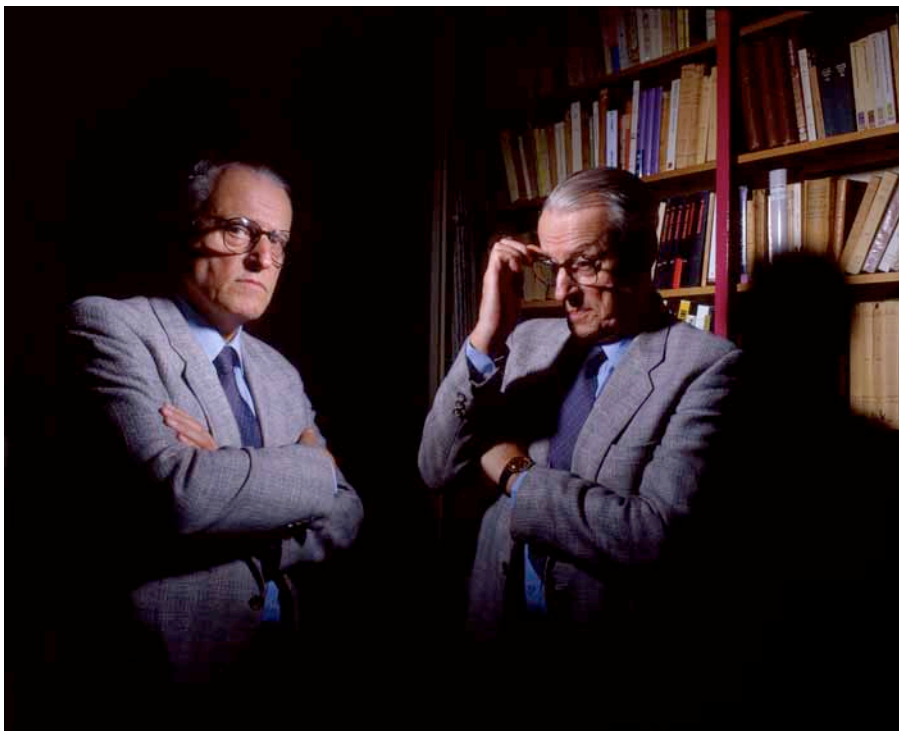

Zelfportret als spook

Behalve van katten was Hermans ook liefhebber van fotografie (hij wilde persfotograaf worden, maar zakte voor zijn vakexamen), schrijfmachines en stempels: in het overzichtelijk per jaar ingedeelde boek komen deze passies ruim aan bod. Zo stuurde Hermans in 1957 vergeefs foto's van Parijse kerkhoven naar het Amerikaanse blad Life. Vormgever Piet Schreuders heeft ze speels opgemaakt alsof ze wel in Life zijn gepubliceerd. Ook veel zelfportretten in dit boek, zoals een geestige uit 1981, met Hermans verkleed als spook.

Natuurlijk komen allerlei literaire kwesties, opgezegde vriendschappen aan de orde, onder meer Hermans dagboek van een reis als geoloog naar Zweden. Die reis was mede de inspiratie voor zijn beste roman Nooit meer slapen, over een mislukte geologische expeditie. Ook zijn er documenten opgenomen over de moord op zijn enige en oudere zus Corry na de Duitse inval in 1940, door een

neef, een getrouwde politie-inspecteur. Die pleegde na die moord zelfmoord. Hij had overigens Corry, voor hij haar in zijn auto vermoordde, nog „genomen [...] waarsch. ontmaagding”, aldus Hermans.

Overspelige liefde in oorlogstijd

Dat Hermans het universum als sadistisch beschouwde, vol bedreigingen en willekeur, valt wel te begrijpen. „Ik geloof dat diep innerlijk elk menselijk individu wel weet dat de wereld, hoe dan ook, altijd een grote gehaktmolen is en zal blijven zal”, schrijft Hermans in 1963 in een afgedrukte brief aan zijn levenslange vriend, NRC Handelsblad-journalist H.J.A. Hofland.

Roerend zijn de agendanotities uit 1943 waaruit blijkt dat 22-jarige Wim Hermans, een Amsterdamse onderwijzerszoon, smoorverliefd was op Truusje Comes - T. of Truche genoemd door hem. Zij noemde hem „lieve Wimpel”. Ze hadden elkaar bij een tekencursus ontmoet. Ze kregen een relatie - maar zij was al verloofd. Tien maanden lang ging het aan en uit, blijktens brieven en de agenda: „Zoenen bij brug in Vondelpark” en „Ochtend bij T. ivm luchtalarm lang” - het was oorlog - lezen we bijvoorbeeld. Truusje schreef „Weet je Wimpie, wanneer ik 's avonds in bed lig, kan ik bij wijle net zo min slapen als jij.” Zo geeft dit boek, vol onbekende documenten een intiem en veelkantig portret van een van Nederlands grootste naoorlogse schrijvers.

